

Sobolewski, Zbigniew

Jan Paweł II o pracy kobiet

Studia Teologiczne 15, 191-201

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ZBIGNIEW SOBOLEWSKI

JAN PAWEŁ II O PRACY KOBIEC

Treść: Wstęp; I. Kobieta - praca zawodowa; II. Kobieta pracująca - rodzina; III. Kobieta pracująca w domu; IV. Zakończenie.

WSTĘP

Istniejąca do dziś mentalność przypisywała kobiecie znaczące miejsce przede wszystkim w ognisku domowym, miejsce mężczyzny zaś widziała w pracy poza domem. Dzisiaj obecność kobiet we wszystkich prawie sektorach życia ekonomicznego jest faktem naturalnym, i tak znaczącym, że nie można go ignorować¹. Co więcej, Jan Paweł II, biorąc pod uwagę współczesną sytuację społeczno-ekonomiczną widzi tę obecność jako niezbędną². Uznaje ją za «znak czasu» i podkreśla konieczność wkładu kobiety w ubogacenie i przemianę stosunków międzyludzkich w świecie pracy, zagrożonym coraz bardziej myśleniem, które bierze pod uwagę jedynie efekty pracy, a nie potrzeby osób pracujących i ich rodzin³. Zmiany o charakterze społecznym i kulturowym, przede wszystkim zaś burzliwy rozwój techniczny i industrializacja przekształciły w sposób znaczący rolę kobiety w społeczeństwie i w rodzinie. Wraz z masowym wyjściem kobiet z domu i wraz z możliwością coraz szerszego dostępu do wykształcenia zawodowego, narodził się problem pracy zawodowej kobiet i jej wpływu na życie małżeńskie i rodzinne⁴.

¹ Zob. *Gaudium et Spes* nr 60.

² Zob. JAN PAWEŁ II, *La Chiesa si sente a voi vicina*, 19 marca 1993, 5, w: *La Traccia* III(1993), 297.

³ Por. JAN PAWEŁ II, *Piena valorizzazione del ruolo delle donne nell'ambito dell'economia e del lavoro*, 20 sierpnia 1995, 1, w: *L'Osservatore Romano*, 21-22 sierpnia 1995, 5.

⁴ Zobacz na temat: L. LENZI, *Lavoro materno extradomestico e socializzazione dei figli*, w: *Vita sociale* XXXIV(1977), 219-222; A. DINI MARTINO, *La donna e il lavoro*, w: *Studi*

Kościół z jednej strony musi brać pod uwagę rozpowszechnione zjawisko pracy zawodowej kobiet, ich ambicje i oczekiwania; z drugiej musi bronić praw rodziny, w sposób szczególny dzieci i ich wychowania w środowisku rodzinnym wymagającego obecności dwojga rodziców, a zwłaszcza matki w początkowych latach rozwoju dzieci.

Chodzi więc o pogodzenie aktywności zawodowej kobiety, która często staje się synonimem jej obecności w szerszej rozumianym życiu społecznym z jej powołaniem rodzinnym⁵. Problem ten, naszym zdaniem będący najistotniejszym węzłem do rozwiązania, będzie przedmiotem tego artykułu.

I. KOBIEȚA - PRACA ZAWODOWA

Liczne świadectwa historyczne zgodnie poświadczają, że w wielu kulturach kobiety zawsze pracowały w domu rodzinnym. Kobieta była przede wszystkim matką, wychowawczynią dzieci i protektorką ogniska domowego. Była «sercem domu», a ten jednocześnie warsztatem pracy zarówno dla mężczyzny jak i dla kobiety. Gwałtowny rozwój techniczny, przemiany społeczne zainicjowane wraz z uprzemysłowieniem i industrializacją spowodowały, że to tradycyjne przymierze domu rodzinnego z miejscem pracy uległo zerwaniu⁶. Powstanie wielkich centrów przemysłowych zmusiły najpierw mężczyzn, a później i kobiety, do zostawienia domu w poszukiwaniu środków do utrzymania rodziny.

Jak oceniać to masowe wyjście kobiet z domu i poświęcenie się pracy zawodowej?

Praca zawodowa kobiet poza domem nie może być oceniana biorąc pod uwagę jedynie wymierne korzyści materialne. Nie jest to tylko problem o wymiarach czysto ekonomicznych. Jest zjawiskiem społecznym, które spowodowało znaczące i dogłębne przekształcenie mentalności kobiet, zmodyfikowało relacje pomiędzy mężczyzną a kobietą, a także relacje rodzinne pomiędzy rodzicami i dziećmi.

Praca zawodowa stała się dla wielu kobiet sposobem pełniejszego włą-

sociali 9(1990), 52-63; Z. DROZDEK, *Granice aktywizacji zawodowej kobiet*, w: Chrześcijanin w świecie 11(1971), 28-39; F. ADAMSKI, *Małżeństwo i rodzina. Sytuacja i kierunek przemian*, w: Chrześcijanin w świecie 4(1970), 47-73; F. BONAZZI, G. CATELLI, (pod red.), *Sociologia della condizione femminile*, Roma: Città Nuova 1977, 47-62.

⁵ Zob. E. CUTOLO, *Il mondo del lavoro nel pensiero di Giovanni Paolo II*, Città del Vaticano 1982, 81-87; G. MATTAI, *La donna e lavoro nella „Laborem exercens”*, w: Rivista di Letteratura e di Storia Ecclesiastica, 13(1981), 110-121.

⁶ Na temat pracy kobiet: M. ESTOR, *Il lavoro della donna non finisce mai: lavoro retribuito e no*, w: Concilium 6(1987), 24-33; J. M. AUBERT, *La donna: antifemminismo e cristianesimo*, Assisi: Cittadella 1978, 155-158; A. CECHELLA, *La donna nella produzione e nei consumi*, w: *Donna e società*, (praca zbiorowa), Vicenza: Centro studi „Rezzara” 1976, 113-123.

czenia się w życie społeczne, była czynnikiem ich socjalizacji⁷. Kobieta wychodząc z domu tworzyła nową sieć relacji społecznych, stąd też często praca zawodowa jest postrzegana jako środek jej promocji społecznej a różne ugrupowania polityczne (na przykład marksiści), uważały ją za sztandar postępu i wyzwolenia społecznego kobiet⁸. Poza pewną niezależnością ekonomiczną od mężczyzny, męża czy ojca, możliwość zarobkowania dawała kobietom poczucie bycia użytecznymi i ważnymi w społeczeństwie.

Praca z pewnością oddziałuje pozytywnie na życie zarówno mężczyzn jak i kobiet. Takie przekonanie wyraził Papież podczas Mszy św. dla robotników na Jasnej Górze. Jan Paweł II podkreślał, że praca może pomóc człowiekowi stać się lepszym, duchowo bardziej dojrzałym. Dzięki niej człowiek realizuje swoje powołanie do czynienia ziemi poddaną. Mężczyzna i kobieta mają to samo powołanie do rządzenia i przekształcania rzeczywistości ziemskiej poprzez pracę⁹.

Dla Jana Pawła II godność i wielkość pracy ludzkiej pochodzi z faktu, że jest ona sposobem w jaki mężczyzna i kobieta uczestniczą w stwórczym dziele Boga, podporządkowując sobie ziemię i dając wkład nie tylko w jej rozwój, ale także swój własny¹⁰. Praca pobudza otrzymane od Boga zdolności. Sprawia, że człowiek wyodrębnia się jeszcze bardziej od reszty stworzenia. Jest także środkiem jednoczącym ludzi.

Nie możemy nie zauważyć, że praca pozwala ludziom uczestniczyć w dziele zbawczym Chrystusa. To Jezus uświęcił pracę ludzką¹¹. Jest ona częścią ideału życia chrześcijańskiego - pracowitość to cnota dobrego chrześcijanina. Dla wierzących praca to nie tylko zwyczajny środek zdobywania godziwego utrzymania, ale także sposób czynienia dobra bliźnim. Biorąc więc pod uwagę pozytywne znaczenie pracy możemy stwierdzić, że chęć włączenia się w nurt życia zawodowego, którą napotykamy w sercu wielu kobiet,

⁷ Por. *Familiaris Consortio* nr 23.

⁸ Obraz historyczny problemu wyzwolenia kobiet poprzez pracę zawodową: zob. P. VAN ZAN, *La donna contesa. Origini e prime forme di femminismo*, w: *La Civiltà Cattolica* II(1983), 31-39; A. BAUSOLA, *La donna nel progetto di società secondo il pensiero e la prassi marxista*, w: *La donna: genio e missione*, (praca zbiorowa), Milano: Vita e Pensiero 1990, 151-168; M. T. BELLENZIER, *Evoluzione storica della visione e del ruolo della donna nella società e nella Chiesa*, w: *Presenza Pastorale* 49(1989) 1, 34.

⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Una rivalutazione dei compiti materni*, 13 czerwca 1987, w: *La Traccia* VI(1987), 775; ID., *Torino, la Chiesa é con te! Sii la città fedele e sicura*, 13 kwietnia 1980, 5, w: *Insegnamenti* III(1980) 1, 912.

¹⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Il diritto al lavoro e alla giustizia sociale*, 9 grudnia 1978, 4, w: *Insegnamenti* 1978, 321; ID., *Il lavoro come realizzazione ed occasione di testimonianza*, 19 marca 1983, in: *Insegnamenti* VI(1983) 3, 755; ID., *La solidarietà come categoria morale spezza le barriere di ogni divisione e supera tutte le frontiere politiche*, 19 marca 1990, 2, w: *Insegnamenti* XIII(1990) 1, 700-701; *Laborem exercens* nr 4.

¹¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Niezwykła wielkość macierzyństwa*, 20 lipca 1994, 6, w: *Wierzę w Kościół*, 449.

jest pragnieniem godziwym i godnym pochwały. Generalnie Kościół odrzuca tę podejrzliwość jaką manifestował w stosunku do pracy kobiet w okresie rewolucji technicznej i w pierwszych latach rozwoju nowych form gospodarki. Przeciwnie, Papież formułuje postulat zaangażowania się Kościoła w walkę o to, aby została otworzona kobietom jak najszersza przestrzeń we wszystkich środowiskach to jest w kulturze, polityce, w samym życiu kościelnym i w ekonomii¹². Nie ulega wątpliwości, że kobieta poprzez swą pracę, wykorzystując swój «geniusz», może bardzo wiele ofiarować społeczeństwu i Kościołowi. Stąd też Jan Paweł II w *Mulieris Dignitatem* dziękuje wszystkim kobietom pracującym zawodowo, które nieraz jednocześnie dźwigają brzemień ogromnej odpowiedzialności społecznej¹³. W podobnym duchu ocenia on wkład kobiet w życie społeczne i gospodarcze także w *Liście do kobiet*.

Niemniej jednak praca kobiet poza domem, widziana jako sposób rozwiązania wszystkich problemów kobiecych, szybko okazała się złudzeniem. Byłoby zbyt wczesnie widzieć w pracy zawodowej rozwiązanie «kwestii kobiecej». Niestety, oprócz korzyści jakie zarówno samym kobietom jak i całemu społeczeństwu przynosi podjęcie przez nie aktywności zawodowej, nie można przemilczeć problemów, które stwarza. Realistycznie patrząc na pracę zawodową kobiet trzeba przyznać, że często decyzja o pracy poza domem nie jest ich wolnym wyborem, ale życiową koniecznością. Kobiety muszą pracować, aby zaspokoić codzienne potrzeby swoich rodziny. Liczne badania socjologiczne, szczególnie przeprowadzane w społeczeństwach uboższych czy zaniedbanych ekonomicznie (w Europie i nie tylko), dowodzą, że kobiety podejmują pracę zarobkową motywowane nie pragnieniem samorealizacji, ale trudną sytuacją finansową, gdyż zarobki ich mężów nie wystarczają na godziwe utrzymanie rodziny.

Jan Paweł II widząc ten problem denuncjuje nieludzkie warunki pracy zawodowej kobiet; sytuację wyzysku; dyskryminację kobiet w dziedzinie wynagrodzenia czy trudności w robieniu kariery zawodowej¹⁴.

Trudną sytuację kobiet, które podjęły pracę zawodową, pogarsza często fakt, że pracują daleko od miejsca swego zamieszkania. Nieraz dojazd do miejsca pracy zajmuje im wiele godzin i wiąże się z pokonywaniem licznych niedogodności. Także warunki pracy (zwłaszcza w wielkich fabrykach), ujemnie odbijają się na zdrowiu kobiet (nie mówimy już o cyklach pracy, niebezpieczeństwie chorób zawodowych, zmęczeniu i stresach...).

Te negatywne zjawiska stają się tym bardziej uciążliwe dla kobiet, które wychowują małe dzieci. Zdarza się powszechnie, że kobiety nie mogąc pogodzić pracy poza domem z obowiązkami matki i żony są zmuszone prze-

¹² Por. JAN PAWEŁ II, *Senza il contributo delle donne la società é meno viva, la cultura meno ricca, la pace più insicura*, 23 lipca 1995, 1, w: L'Osservatore Romano, 24-25 luglio 1995, 4.

¹³ *Mulieris Dignitatem* nr 31.

¹⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Orędzie do Pani Gertrudy Mongella*, 26 maja 1995, nr 7.

rwać ją i zrezygnować z kariery zawodowej. Praktycznie po kilku latach przerwy, nie są w stanie znaleźć miejsca pracy odpowiadającego ich przygotowaniu zawodowemu.

Zjawiskiem występującym nie tylko w Europie, ale i na innych kontynentach, które niepokoi jest fakt, że niektórzy pracodawcy żądają od kobiet podpisania zobowiązań, że nie będą posiadały dzieci, warunkując otrzymanie miejsca pracy właśnie od zrezygnowania z założenia rodziny czy posiadania potomstwa.

Nie lekceważąc tych negatywnych zjawisk, Jan Paweł II żąda przemyslenia na nowo problemu pracy kobiet w domu i poza nim¹⁵. Papież prosi kobiety pracujące zawodowo o to, aby zatroszczyły się o respektowanie należnych im praw pracowniczych¹⁶. Przypomina zasadę równouprawnienia mężczyzn i kobiet w życiu ekonomicznym¹⁷. Kobiety nie mogą być dyskryminowane czy wykluczone z wykonywania prac, do których są zdolne i przygotowane¹⁸. Mogą one na równi z mężczyznami uczestniczyć w życiu społecznym i zawodowym. Mają też prawo do takiej samej płacy za wykonywaną pracę, jak mężczyźni.

Równość mężczyzn i kobiet w dziedzinie ekonomicznej oznacza dla Jana Pawła II także to, że przy organizowaniu pracy trzeba brać pod uwagę obowiązki kobiety w rodzinie i jej specyficzne powołanie do macierzyństwa¹⁹. Według Papieża żaden program, który chciałby chronić godność kobiety pracującej, nie będzie autentyczny czy skuteczny, jeśli nie weźmie pod uwagę jej powołania do macierzyństwa i ciężaru dźwiganego przez kobietę w rodzinie.

II. KOBIEŃA PRACUJĄCA - RODZINA

Jan Paweł II bardzo dużo uwagi poświęca związkowi, jaki dostrzega pomiędzy pracą zawodową kobiet a ich życiem rodzinnym²⁰. Dla Ojca Świętego rodzina jest jednym z najważniejszych punktów odniesienia, w kształto-

¹⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Una rivalutazione dei compiti materni*, 13 czerwca 1987, w: La Traccia VI(1987), 776.

¹⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Centralità della pastorale familiare*, 18 marca 1993, 2, w: La Traccia III(1993), 292.

¹⁷ Zob. JAN PAWEŁ II, *List do kobiet* nr 4; ID., *Piena valorizzazione del ruolo delle donne nell'ambito dell'economia e del lavoro*, 20 sierpnia 1995, 2, w: L'Osservatore Romano, 21-22 sierpnia 1995, 5.

¹⁸ Por. *Laborem exercens* nr 19.

¹⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Rispettare la vocazione materna della donna che lavora*, 6 grudnia 1981, w: Insegnamenti IV(1981) 2, 842.

²⁰ Por. *Familiaris Consortio* nr 23; Jan Paweł II, *La Chiesa vi invita a guardare alla casa di Nazareth*, 4, w: La Traccia V(1992), 544; ID., *Niezwykła wielkość macierzyństwa*, 20 lipca 1994, 4, w: Wierzę w Kościół, 448.

waniu porządku społecznego i etycznego²¹. Ojciec Święty podkreśla wagę pracy zarobkowej dla podstawowej komórki społecznej, jaką jest rodzina. Praca jest w pewnym sensie fundamentem, na którym buduje się przyszłość rodziny. Jest oczywiste, że rodzina dla swego istnienia potrzebuje środków finansowych. Praca jest sposobem zdobycia ich. Pozwala na założenie rodziny i jej utrzymanie. Jan Paweł II jest świadomy tego, że mężczyzna i kobieta, zgodnie z Bożym planem, są istotami społecznymi i jako tacy są powołani przez Stwórcę do istnienia i do pracy. Bóg Stworzyciel powierzył trosce ludzi ziemię, aby „czynili ją sobie poddaną”. To powołanie do życia i do przekształcania ziemi jest związane z prawem człowieka do posiadania rodziny i do przekazywania życia²². Członkowie rodziny mają więc obowiązek pracować. Trzeba jednak pamiętać, że praca nie jest jedynym zadaniem życiowym. Jak mówi Ojciec Święty ma ona służyć człowiekowi i jego rodzinie²³. Istnienie rodziny jest jednym z podstawowych czynników, które determinują życie ekonomiczne i politykę pracy. Są one moralne, gdy biorą pod uwagę potrzeby i wymagania rodziny²⁴. Jan Paweł II przypomina o podstawowych prawach rodziny. Ma ona prawo do takich warunków istnienia, które zagwarantują jej odpowiedni poziom życia i perspektywę rozwoju, odpowiadającą jej godności: do sprawiedliwego i wystarczającego wynagrodzenia za pracę; do mieszkania. W sposób szczególny Ojciec święty jest zainteresowany losem młodych małżeństw²⁵.

Jan Paweł II wskazuje na obowiązki społeczeństwa wobec rodziny. Nakreślił program społeczny od realizacji którego zależy przyszłość społeczności ludzkiej. Według Papieża trzeba wiele uczynić, aby zapewnić rodzinom konieczne warunki istnienia. Trzeba więc, według Jana Pawła II zatroszczyć się o godziwe warunki pracy, zamieszkania, utrzymania; wziąć w obronę poczęte życie; umacniać szacunek społeczny dla macierzyństwa i ojcostwa; zagwarantować pełne prawo do wykształcenia i różne formy pomocy w wychowaniu potomstwa²⁶. Papież naucza, że społeczeństwo, a przede

²¹ Zob. *Laborem exercens* nr 10.

²² Por. JAN PAWEŁ II, *Il diritto dell'uomo al lavoro e alla terra*, 8 czerwca 1979, w: *Insegnamenti II*(1979) I, 1490.

²³ Por. JAN PAWEŁ II, *Solo l'amore può assicurare la pienezza della giustizia*, 20 czerwca 1983, w: *Insegnamenti VI*(1983) I, 1613; ID., *Per non ripetere gli errori del primo sviluppo industriale, la tecnologia si lasci guidare dai valori spirituali*, 5 czerwca 1988, 6, w: *Insegnamenti XI*(1988) 2, 1827.

²⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Terra di grande lavoro, terra di grande preghiera*, 6 czerwca 1979, w: *Insegnamenti II*(1979) I, 1465.

²⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *La famiglia è un luogo sacro e santificante*, 11 czerwca 1987, w: *La Traccia VI*(1987), 749.

²⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Proteggere contro ogni minaccia, l'uomo, la famiglia, la Nazione*, 5 czerwca 1979, w: *Insegnamenti II*(1979) I, 1454; ID., *Occorre ripartire dalla famiglia*, 7 lutego 1991, 3, w: *La Traccia II*(1991), 145.

wszystkim państwo ma zatroszczyć się o polepszanie warunków życia rodziny, a więc i kobiet, które w niej żyją i poświęcają się całkowicie dla niej.

Jan Paweł II zachęca do „pracy nad pracą”, to znaczy do tego, aby na nowo przemyśleć jej znaczenie i sposoby jakimi może być pomocna rodzinie i osobom ją tworzącym²⁷.

Problemy związane z pogodzeniem macierzyństwa i pracy zawodowej kobiet domagają się szybkich i skutecznych rozwiązań. Sytuacja kobiety pracującej i jednocześnie posiadającej rodzinę jest szczególna i trudna.

Kobieta ma swoje jedyne i niepowtarzalne powołanie: macierzyństwo²⁸. Otrzymała od Boga zadanie przekazywania i strzeżenia życia. Jan Paweł II podkreśla, że kobieta czuwa nad ogniskiem domowym, jest sercem wspólnoty rodzinnej i jej protektorką. To ona daje życie, karmi je i czuwa nad jego rozwojem. Nie zapomina przy tym Jan Paweł II o obowiązkach i współodpowiedzialności mężczyzny. Praca zawodowa kobiet musi więc być zorganizowana przy wzięciu pod uwagę tego jej szczególnego związku z życiem i z powołaniem kobiety jako matki i żony. Prawdziwa promocja kobiety wymaga, aby uznać i docenić wartość macierzyństwa i tego, co kobieta ofiarowuje rodzinie.

Zdarza się, że praca zawodowa stanowi przeszkodę dla normalnego funkcjonowania rodziny i dla powołania kobiety do macierzyństwa. Jan Paweł II demaskuje także pewną logikę, wrogą macierzyństwu, która deprecjonuje pracę kobiety w domu i widzi w niej przeszkodę w pracy zawodowej²⁹. W sytuacji konfliktu pomiędzy powołaniem do macierzyństwa a wymaganiami zawodowymi przede wszystkim trzeba zabezpieczyć prawo kobiety do założenia rodziny i do macierzyństwa. Ojciec Św. podkreśla konieczność dowartościowania macierzyństwa i pracy domowej kobiet³⁰. Ona, chociaż niewymierna za pomocą pieniędzy (praca w domu jest nieopłacona), to jednak ma ogromne znaczenie społeczne i ekonomiczne. Obecność kobiety w rodzinie jest bardzo ważnym jej wkładem do życia społecznego, który nie może być ignorowany³¹.

Dowartościowanie przez Jana Pawła II pracy w domu i poświęcenia się kobiety dla rodziny, nie jest próbą zamknięcia kobiety „w czterech ścianach”

²⁷ Por. JAN PAWEŁ II, *La famiglia é un luogo sacro e santificante*, 11 czerwca 1987, w: *La Traccia* VI(1987), 746; ID., *Per non ripetere gli errori del primo sviluppo industriale, la tecnologia si lasci guidare dai valori spirituali*, 4 czerwca 1988, 3, w: *Insegnamenti* XI(1988) 2, 1801-1082.

²⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Una rivalutazione dei compiti materni*, 13 czerwca 1987, w: *La Traccia* VI(1987), 775.

²⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Niezwykła wielkość macierzyństwa*, 20 lipca 1994, 3, w: *Wierzę w Kościół*, 447-448.

³⁰ Por. *Familiaris Consortio* nr 19.

³¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Ai partecipanti all'XI Assemblea Plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*, 24 marca 1994, 3, w: *L'Osservatore Romano*, 25 marca 1994, 5.

czy wyeliminowania jej z uczestnictwa w życiu społecznym³². Niemniej jednak, nie jest rzeczą słuszną, aby kobieta dla kariery zawodowej niszczyła własne życie osobiste czy rodzinne.

Praca zawodowa ma swoje rytmy, wymagania, nieraz domaga się całkowitego poświęcenia uwagi, czasu, sił. Społeczeństwo jest świadome, że praca kobiet poza domem powoduje wiele problemów i trudności w wychowaniu dzieci³³. Trzeba więc przy jej organizowaniu brać pod uwagę wymagania życia rodzinnego kobiet³⁴.

Papież jest przekonany, że praca zawodowa będzie szansą rozwoju dla kobiet pod warunkiem, że stanie się ich wolnym wyborem, a nie będzie wymuszona koniecznościami ekonomicznymi.

Prawdziwe poszanowanie równości kobiet w dziedzinie ekonomii oznacza, że nie są one zmuszane trudnościami finansowymi do podjęcia pracy zarobkowej, przy niebezpieczeństwie zaniedbania własnego życia osobistego i rodzinnego³⁵.

Nie jest dopuszczalny nacisk psychologiczny, to znaczy stworzenie modelu takiego społeczeństwa, w którym kobieta będzie się musiała realizować na jedynej drodze - to znaczy pracując zawodowo. W takim bowiem modelu macierzyństwo i poświęcenie się całkowicie rodzinie byłoby uważane za zacofanie, za zrezygnowanie z własnych aspiracji i własnego rozwoju.

Jan Paweł II widzi potrzebę słusznego wynagrodzenia za pracę, czy to mężczyzny czy kobiety, którzy mają na utrzymaniu rodzinę. Płaca ta będzie słuszną - precyzuje Papież w *Laborem exercens* - gdy będzie wystarczająca, aby założyć i utrzymać rodzinę oraz zapewnić jej godną przyszłość. Takie wynagrodzenia można dokonać się zdaniem Papieża czy to poprzez tak zwaną płacę rodzinną, to znaczy płacę daną głowie rodziny i wystarczającą na utrzymanie jej na odpowiednim poziomie, bez konieczności dodatkowego zarabkowania ze strony współmałżonki; czy też poprzez zapomogi rodzinne stałe czy sporadyczne dla matki, która całkowicie poświęca się rodzinie³⁶.

³² „Nie chodzi o to, jak ktoś próbował insynuować, o zamknięcie kobiety w środowisku domowym; nie chodzi o wyłączenie jej z pracy poza domowej; nie chodzi o powierzenie kobiecie tylko zadań rodzinnych. Ponieważ jest taka sama godność mężczyzny i kobiety, oboje są stworzeni na obraz i podobieństwo Boże, przed kobietą jest i ma być otwarte każde środowisko aktywności ludzkiej”. JAN PAWEŁ II, *Per non ripetere gli errori del primo sviluppo industriale, la tecnologia si lasci guidare dai valori spirituali*, 5 czerwca 1988, 7, w: *Insegnamenti XI(1988)* 2, 1828.

³³ Por. JAN PAWEŁ II, *Ai partecipanti al XI Assemblea Plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*, 24 marca 1994, w: *L'Osservatore Romano*, 25 marca 1994, 5.

³⁴ Por. *Familiaris Consortio* nr 19.

³⁵ „Trzeba brać pod uwagę, że natura i misja rodziny stanowią najbardziej odpowiedzialną służbę społeczną, rodziny mają więc prawo do takich warunków istnienia, które zagwarantują im odpowiedni poziom życia i rozwoju, odpowiadający ich godności”. JAN PAWEŁ II, *La famiglia è un luogo sacro e santificante*, 11 czerwca 1987, w: *La Traccia VI(1987)*, 749.

³⁶ *Laborem exercens* nr 19.

Inna propozycja Papieża, ma na uwadze pomoc materialną kobiecie - matce, to dowartościowanie ekonomiczne macierzyństwa³⁷. Ponieważ praca zawodowa nie powinna zagrażać temu szczytnemu i bardzo ważnemu powołaniu kobiety³⁸, władze państwowe powinny ustanawiać prawa mające na celu z jednej strony zagwarantowanie kobiecie możliwości realizacji siebie poprzez pracę zawodową, a z drugiej strony ochronę macierzyństwa kobiety pracującej³⁹.

III. KOBIETA PRACUJĄCA W DOMU

Także i dzisiaj praca zawodowa i wykształcenie zawodowe są uważane za parametry służące do oceny stopnia promocji kobiet w społeczeństwie i ważności ich roli. Praca poza domem, jak powiedzieliśmy wcześniej, ważna z wielu punktów widzenia, nie jest jednak jedynym środkiem promocji społecznej kobiety. Nie można bowiem pogardzać czy pomniejszać znaczenia pracy kobiet w domu, związanej z codziennym funkcjonowaniem ogniska domowego.

Byłoby niesprawiedliwością odmawiać kobietom - gospodyniom domowym - jakiegokolwiek możliwości awansu społecznego. W języku obiegowym o kobiecie pracującej w domu, mówi się że nie pracuje (ma to wydźwięk negatywny: jest „na utrzymaniu” męża). Niestety, w mentalności społecznej pokutuje przesąd, według którego, kobieta która „pracuje” - to tylko kobieta pracująca zawodowo poza domem. Społeczeństwo konsumpcyjne ocenia wartość osoby nie biorąc pod uwagę tego, kim ona jest, ale jaką funkcję (zawód) w tymże społeczeństwie pełni. Ten, kto produkuje dobra materialne, przeliczalne na pieniądze - jest ważniejszy od tego, kto nie dostarcza środków finansowych. Sytuacja taka jest absurdem i zafalszowaniem rzeczywistości. Praca kobiet w domu, chociaż nie mierzona pieniędzmi jest bardzo ważna z punktu widzenia gospodarki narodowej. Już w *Familiaris Consortio* Jan Paweł II pragnął, aby została przezwyciężona owa mentalność, według której przydatność dla społeczeństwa i wartość kobiety mierzy się tym, jaki zawód wykonuje. Nastąpi to, gdy społeczeństwo będzie świadome prawdziwej godności kobiety, płynącej z faktu kim ona jest, a nie tego, jaką funkcję pełni⁴⁰.

Według Papieża praca gospodyni domowej zasługuje na to, aby była oceniana pozytywnie ze względu na jej znaczenie dla całego społeczeństwa,

³⁷ *List do rodzin* nr 17.

³⁸ *Mulieris dignitatem*, 19 marca 1991, 4, w: La Traccia III(1991), 270; ID., *Rispettare la vocazione materna della donna che lavora*, 6 grudnia 1981, w: *Insegnamenti* IV(1981) 2, 842.

³⁹ JAN PAWEŁ II, *Ai partecipanti al XI Assemblea Plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*, 24 marca 1994, in: *L'Osservatore Romano*, 25 marca 1994, 5.

⁴⁰ Por. *Familiaris Consortio* nr 23.

nie tylko dla rodziny⁴¹. Jan Paweł II wyraża swoje uznanie dla roli kobiety w rodzinie⁴².

Nauczanie społeczne Kościoła akcentuje konieczność dowartościowania pracy domowej kobiet⁴³. Jest prawdą, że często ta praca, pogardzana w osądach społecznych, oznacza dla kobiety tylko ciężar⁴⁴. Jan Paweł II dostrzega w tej pracy także wartość pozytywną, a nie tylko trud. Dla Papieża jest oczywiste, że trzeba nie tylko mówić o zmęczeniu, które przynosi, ale o tym, że ofiarowana bliskim jest sposobem okazywania im miłości, może stać się osobistym wyborem i źródłem satysfakcji osobistej, jak każdy inny rodzaj ludzkiej pracy.

Zwracając się do kobiet, gospodyń domowych Ojciec św. mówił o godności ich pracy, która wymaga poświęcenia się całkowitego, cierpliwości, opanowania, zdolności organizacyjnych, twórczości, ducha przystosowania się do zmieniających warunków czy nieprzewidzianych sytuacji. Wymaga ona zdolności współpracy z innymi⁴⁵. Ta ważna praca w domu nie może być pod żadnym warunkiem pogardzana, ale uznana za wartość społeczną. Papież uważa za obowiązek Kościoła promowanie pracy kobiety w domu. Chodzi o nadanie jej takiego samego prestiżu społecznego, jakim cieszy się każdy inny rodzaj pracy zawodowej. Prawdziwa troska o kobietę i jej promocja społeczna wymaga od społeczeństwa uznania wartości macierzyńskiej misji kobiety i poszanowania jej na równi z innymi zadaniami społecznymi. Państwo i społeczeństwo muszą podtrzymywać kobietę w wypełnianiu jej macierzyńskiego powołania.

IV. ZAKOŃCZENIE

Reasumując to, co do tej pory powiedzieliśmy chcemy podkreślić, że Ojciec św., z dużą dozą realizmu analizuje sytuację kobiet pracujących zawodowo i tych, które poświęcają cały swój czas na prowadzenie domu rodzinnego i wychowanie dzieci oraz proponuje konkretne formy przyjscia im

⁴¹ Por. *List do rodzin* nr 17; JAN PAWEŁ II, *Mulieris dignitatem*, 19 marca 1991, 4, w: *La Traccia* III(1991), 270; ID., *Ai partecipanti al XI Assemblea Plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*, 24 marca 1994, w: *L'Osservatore Romano*, 25 marca 1994, 5.

⁴² „Uznanie roli publicznej kobiet nie musi tym niemniej pomniejszać niezastąpionej roli kobiety wewnątrz rodziny: tutaj ich wkład w dobro wspólne i w postęp społeczny, nawet jeśli jest mało zauważalny, niemniej jednak jest wartością niezbywalną. Nie zaprzestana nigdy żądać, aby uczyniono zdecydowane kroki naprzód w kierunku uznania i promocji tak ważnej rzeczywistości” JAN PAWEŁ II, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju*, 1 stycznia 1995, nr 9.

⁴³ *List do rodzin* nr 17.

⁴⁴ Por. *Laborem exercens* nr 9; JAN PAWEŁ II, *Świat pracy w Kościele*, 20 kwietnia 1994, 5, w: *Wierzę w Kościół*, 422.

⁴⁵ JAN PAWEŁ II, *La dignità della donna e della sua missione*, 29 kwietnia 1979, 2, w: *Insegnamenti* II(1979) I, 1021.

z pomocą. Z jednej strony przypomina o skuteczności prawa chroniącego kobietę i jej misję macierzyńską, z drugiej strony uwrażliwia społeczność na obowiązki względem kobiety i rodziny. Kościół wraz z Janem Pawłem II czuje się powołany do tego, aby nie milczeć wobec zagrożeń i trudności jakie niesie ze sobą problem pracy zawodowej kobiet. Pragnie on chronić i promować zaszczytne powołanie kobiety do macierzyństwa i jej niezastąpioną rolę w rodzinie. Jednocześnie domaga się respektowania prawa kobiety do zdobycia wykształcenia zawodowego, do godziwego wynagrodzenia za pracę, do stworzenia jej warunków jak najbardziej odpowiadającej jej naturze i powołaniu.

GIOVANNI PAOLO II SUL LAVORO DELLE DONNE

RIASSUNTO

Come testimonia la storia, la donna in molte culture lavorava di dólito a casa. Era in primo luogo madre, educatrice dei figli e protettrice del focolare domestico. La civiltá moderna nelle vari parti del mondo ha portato con sé la rottura di questa antica alleanza tra casa e il lavoro professionale. In questo studio soffermiamo l'attenzione sull'argomento: la donna lavoratrice e la sua vita familiare. L'oggetto della nostra analisi é l'insegnamento di Giovanni Paolo II sul lavoro femminile e le sue conseguenze per la vita della donna sposata. In modo particolare vogliamo sottolineare la cura pastorale di Papa che si esprime nei suo vari discorsi e documenti. Il Pontefice vuole ricordare da una parte la piú alta vocazione della donna quella di essere madre e posa; e d'altra parte riconosce i diritti della donna che lavora professionalmente. Giovanni Paolo II esprimendo l'apprezzamento a tutte le donne che si dedicano a casa a tempo pieno invita le forze sociali a rivalutare il lavoro femminile.